

Nepředmětnost - / cesta tématizace

cesta tématizace

Slovo „nepředmětnost“ je nevhodné k pojmenování toho, oč jde, a to už svou negativitou. Ale ta negativita má - přinejmenším dočasně - přece jen velmi dobrý smysl: poukazuje na nutnost korigování zaběhaného zpředměťování všeho, co je tématizováno (obojí nesmíme zaměňovat, i když právě to zaměňování má dlouhou a jen těžko vykořenitelnou setrvačnost). Jakými cestami dospívá naše myšlení k tomu, že se jakoby distancuje samo od sebe a že si jakoby nevěří, takže musí samo sebe prověřovat? Ono to je vlastně je falešné zdání, že v takovém kritickém odstupu od sebe myšlení ztrácí svou jistotu a sebedůvěru; pravým opakem je takové přezkoumávání sebe samého a svých výkonů. Vědomí a myšlení, které je připraveno samo sebe přezkoumávat a prověřovat, usiluje ve skutečnosti dobírat se jistoty větší a pevnější, když přezkouvá svou jistotu „subjektivní“ a proto možná jen „domnělou“. Oslabení nebo ztráta smyslového orgánu může člověka těžce postihnout, a my všichni, kterým tyto orgány jakž takž slouží, si jejich „formaci“ velmi vážíme. A přesto svým smyslům nemůžeme docela důvěřovat, protože jsme už mnohokrát zjistili, jak nás mohou naše smysly také klamat. Právě proto byly vymyšleny nejrůznější pomůcky, jak schopnosti smyslových orgánů vylepšit nejrůznějšími přístroji (např. dalekohledy a drobnohledy, abychom víc a lépe viděli, apod.). Dokážeme proto obvykle docela dobře a beze ztráty základní „důvěry“ se smyslovými dojmy počítat, i když se na ně nespoleháme jako na jediný základní zdroj všeho svého poznání a vědění. Už od dětství jsme se všichni naučili brát vážně i takové skutečnosti, na které naše smyslové orgány prostě nestačí a nikdy stačit nebudou, a to ani tehdy, když je jakkoli posílíme třeba nejs sofistikovnějšími instrumenty. Nemůže být proto divu, že také ve svém myšlení můžeme narážet na nějaké meze. Zatímco ovšem meze smyslového poznání můžeme překonávat rozumem a přemýšlením, překonávání nedostatků, chyb a mezí myšlení samého nemůžeme svěřit ničemu jinému než onomu myšlení samému. Nebudeme si tedy vymýšlet nějaké další „mysl“ či „smyslové orgány“, ať je budeme zahrnovat mezi „zvláštní smysly“ anebo začneme mluvit o mimosmyslovém (extrasenzuálním) poznávání. Nic takového nám nemůže pomoci tam, kde jde o meze myšlení samého (každý „poznatek“ nebo třeba i jen jakési „tušení“ musí být stejně prověřovány rozumem a tedy myšlenkově, i když jim někdy můžeme jakousi míru důležitosti přiznat). A právě to je jedním z hlavních důvodů, proč musíme připisovat mimořádnou závažnosti tzv. reflexi, tj. myšlenkovému výkonu, jímž se vědomí a myšlení dokáže kriticky zabývat samo sebou a svými výkony. A když při takových kritických prověrkách ve svém myšlení narazíme ne pouze na své vlastní, individuální meze, ale na meze způsobu myšlení určité doby nebo dokonce celé epochy, pak nezbyvá, než že se pustíme ve svém vědomí a myšlení a s jeho pomocí (jeho prostřednictvím) k pokusům o nápravu nejen svou individuální, ale o nápravu chyb a omezení, jimiž byly zatíženy celé věky lidského myšlení a poznávání.

(Písek, 091007-1.)